

I. Тематичний план

Тема 1. Вступ до курсу

Предмет та методи вивчення історії України. Джерела з історії України. Народницька та державницька школи в українській історіографії. Загальна характеристика українського етносу. Демографічні процеси в Україні. Формування української народності та нації. Історико-географічне районування України. Менталітет. Ознаки українського менталітету.

Додаткова література: 19, 34, 38-43, 57, 67, 69, 71, 83, 94, 100-101, 106.

Тема 2. Давня історія України

Первіснообщинний лад на терені України. Антропогенез і соціогенез. “Неолітична революція” та її наслідки. Зародження державності, ознаки держави. Трипільська культура.

Ранні державні утворення. Кочівники на землях України: кіммерійці, скіфи, сармати. “Велика Скіфія” за Геродотом. Кургани-поховання. “Звіриний стиль”. “Мала Скіфія”. Грецькі міста-держави у Північному Причорномор’ї. Боспорське царство.

Слов’янський етногенез. Археологічні дані про історію слов’ян. Йордан та Прокопій Кесарійський про антів та склавинів. Антська держава. Заснування Києва (482). Племінні князіння в VII-IX ст. Економіка та суспільство слов’ян.

Додаткова література: 19, 25, 28, 34, 38-43, 57, 67, 69, 71, 83, 86-87, 94, 100-101, 106.

Тема 3. Княжий період в історії України. Київська Русь

Утворення Київської Русі. Східнослов’янські племена. Київська держава Аскольда (860-882). Хозарський каганат. Варяги у державотворчих процесах на Русі. Норманська (Міллер, Байєр, Шльоцер) та антинорманська (М. Ломоносов, М. Костомаров, М. Грушевський та ін.) теорії. Рюрик. Завоювання Києва Олегом (882). Внутрішня політика Ігоря, Ольги, Святослава. Стосунки з Візантією та кочівниками (хозарами, печенігами).

Розквіт Київської Русі. Правління Володимира Великого (980-1015). Політична, військова та релігійна реформи. Християнізація Русі (988): причини, цілі, наслідки. Князівські усобиці. Святополк Окаянний. Правління Ярослава Мудрого (1019-1054). Розбудова Києва: Софійський собор, Золоті ворота. Підтримка християнської церкви. Митрополит Іларіон. Києво-Печерський монастир. “Руська правда”. Зовнішня політика: остаточний розгром печенігів (1036), “тесть Європи”.

Суспільна організація та економіка Київської Русі. Князь та дружина. Зменшення ролі віче. Соціальна структура. Селянське господарство та боярська вотчина. Розвиток ремесла й торгівлі. Шлях “з варяг у греки”.

Боротьба відцентрових та доцентрових тенденцій. Тріумвірат Ярославичів. Половці. Битва на р. Альта (1068). Народні повстання (1068, 1113). З’їзд князів у Любечі (1097). Володимир Мономах (1113-1125) та Мстислав Великий.

Феодална роздробленість Русі (1132), її причини та наслідки. Київське, Переяславське та Чернігово-Сіверське князівства. Чингізхан та монголо-татарська навала. Битва на Калці (1223). Походи Батия на Русь. Захоплення та зруйнування Києва (1240). Наступ на Східну Європу. Битва під Лігніцем. Утворення Золотої Орди (1242). Ординське іго.

Розвиток культури. Освіта. Нестор. “Повість временних літ”. “Слово про закон й благодать” Іларіона. “Повчання дітям” В. Мономаха. Десятинна церква. Софійські собори в Києві та Новгороді. Фрески.

Додаткова література: 19, 22, 28, 32, 34-35, 38-43, 57, 67, 69, 71, 74, 83, 86-89, 94, 99-101, 106.

Тема 4. Галицько-Волинська держава

Утворення Галицько-Волинської держави (1199). Галицьке князівство (1097). Ярослав Осмомисл. Волинське князівство (1132). Роман Мстиславович, його внутрішня та зовнішня політика. Боротьба за владу в державі після смерті Романа Мстиславовича (1205-1223).

Данило Галицький (1223-1264). Боротьба з монголо-татарами, німцями, поляками, угорцями. Приєднання Галичини (1238), Києва (1239). Коронація у Дорогочині (1253). Династія Романовичів (1199-1340). Утворення Польської держави. Казимир Великий та претензії на Галичину. Створення Великого князівства Литовського. Політика Міндовга та Гедиміна. Претензії на Волинь та Подніпров'я.

Поділ галицько-волинських земель між Польщею та Литвою в 40-х рр. XIV ст.

Додаткова література: 19, 28, 30, 34-35, 38-43, 46-47, 50, 57, 67, 69, 71, 83, 86-87, 94, 100-101, 106.

Тема 5. Україна в литовсько-польську добу

Боротьба сусідніх держав за українські землі в XIV ст. Польсько-Литовська війна 1349–1352 рр.: перехід Галичини до Польщі, Волині, Поділля та Подніпров'я до Литви. Захоплення Буковини Молдавією, Закарпаття Угорщиною. Політика Ольгерда (1344-1377) у Великому князівстві Литовському. Битви на Синіх Водах (1362) та під Ворсклою (1399). Ягайло та Кревська унія (1385).

Україна під владою Литви і Польщі в XV–XVII ст. Політика Вітовта (1392-1430). Городельська унія (1413). Грюнвальдська битва (1410). “Велике княженіє Руське” (1430-1435). Свидригайло та Сигізмунд. Битва під Вількомиром. Привілеї 1432 та 1447 рр. Скасування князівського устрою (1471). Українська опозиція в Литві: Михайло Глинський (1508). Зовнішня політика московського князя Івана III. “Москва – третій Рим”. Московсько-Литовська війна на початку XVI ст. Лівонська війна (1558-1583). Люблінська унія 1569 р. та її наслідки для України. Берестейська церковна унія (1596). Політика Речі Посполитої щодо України в першій половині XVII ст.

Соціально-економічний розвиток. Економіка та суспільна організація українських земель. Литовські статuti 1529, 1566, 1588 рр. “Устава на Волоки” (1557). Фільваркова система та закріпачення селян. Розвиток ремесла і торгівлі. Магдебурзьке право. Цехи.

Національно-духовне піднесення українського народу. Політика національно-релігійного гноблення. Львівське (1544), Київське (1615) братства. Полемічна література: І. Вишенський, Г. Смотрицький, М. Смотрицький. К. Острозький та Острозька Академія (1576). Книгодрукування: І. Федоров. Відновлення православної церкви (1620). Митрополити Й. Борецький (1620-1631) та П. Могила (1633-1647). Легалізація православної церкви (1632). Заснування Києво-Могилянської колегії (1632).

Додаткова література: 19, 22, 34, 38-43, 57, 67, 69, 71, 75-76, 83, 86-87, 94, 100-101, 106.

Тема 6. Феномен українського козацтва

Кримське ханство (1445-1783). Ногайська орда. Утворення Кримського ханства (1445). Династія Гіреїв. Економіка та суспільство. Встановлення васальної залежності від Османської імперії (1475). Походи татар на українські землі. Розгром Києва Менглі-Гіреєм (1482).

Виникнення козацтва. Запорозька Січ. Перші звістки про українське козацтво (1489, 1492). Походження слова “козак”. Причини виникнення українського козацтва. Боротьба проти турків і татар. Перші гетьмани. О. Дашкевич. Б. Ружинський. Д. Вишневецький. Утворення Запорозької Січі (1556) та її політико-адміністративний устрій. Господарство козаків. Ставлення державної влади до козацтва. Реформи Сигізмунда II Августа (1572) та Стефана Баторія (1578): утворення реєстрового козацтва. Розбіжності між реєстровими та запорожцями. Боротьба за збільшення реєстру. Військове мистецтво козаків. Місія Е. Лясоти на Січ (1596).

Військово-політична діяльність козацтва в другій половині XVI – середині XVII ст. Боротьба з турецько-татарською агресією. Похід на Молдавію І. Підкови (1577). Козацько-селянські повстання на чолі з К. Косинським та С. Наливайко (1591-1596). С. Кішка. Козацькі походи на початку XVII ст. П. Конашевич-Сагайдачний. Захоплення Кафи (1616). Похід на Стамбул (1615). Хотинська війна (1620-1621). Підтримка православної церкви. Стосунки з польською владою. Повстання М. Жмайла. Куруківська угода 1625 р. Гетьманування М. Дорошенка. Козацько-селянські повстання Т. Трясила, І. Сулими, П. Бута, Я. Острянина та Д. Гуні. ”Ординація” 1638 р.

Додаткова література: 18-21, 29, 34, 38-43, 57, 59, 67, 69, 71, 75-77, 83, 86, 94, 100-102, 105-106.

Тема 7. Національно-визвольна війна українського народу 1648-1657 рр.

Руїна

Національно-визвольна війна 1648-1657 рр. Основні підходи української історіографії щодо оцінки Хмельниччини. Причини війни. Б. Хмельницький. Перемоги під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями (1648). Формування державності. Зборівський договір 1649 р. Битва під Берестечком та Білоцерківський договір 1651 р. Битва під Батогом (1652). Жванецька кампанія 1653 р. Переяславська рада та Березневі статті 1654 р. Російсько-польська війна. Битва під Охматовим (1655). Віленське перемир'я 1656 р. Смерть Б. Хмельницького. Місце Б. Хмельницького в українській історії. Герої національно-визвольної війни.

Громадянська війна (1657-1663) в Україні. Внутрішня та зовнішня політика Івана Виговського (1657-1659). Гадяцький договір 1658 р. Повстання Барабаша та Пушкаря. Конотопська битва. Юрій Хмельницький (1659-1663). Переяславські статті 1659 р. Слободищенський трактат 1660 р. Боротьба старшини за владу.

Руїна (1663-1687). Лівобережне гетьманство. Іван Брюховецький (1663-1668). Московські статті 1665 р. Андрусівське перемир'я 1667 р. Дем'ян Многогрішний (1668-1672). Глухівські статті. Іван Самойлович (1672-1687). Конотопські статті. Приєднання УПЦ до Московського патріархату (1686). Правобережне гетьманство. Павло Тетеря (1663-1665). Петро Дорошенко (1665-1676). Союз із Туреччиною. Бучацький договір 1672 р. Чигиринські походи 1677-1678 рр. Бахчисарайський мирний договір (1681). “Вічний мир” (1686). Запорозька Січ у другій половині XVII ст. Іван Сірко.

Додаткова література: 19-20, 24, 34, 38-43, 49, 57, 67, 69, 71, 77-80, 82-83, 94-98, 100-101, 105-106.

Тема 8. Україна наприкінці XVII – у XVIII ст.

Гетьманщина наприкінці XVII – XVIII ст. Внутрішня політика гетьмана Івана Мазепи (1687-1709). Північна війна 1700-1721 рр. та політика Петра I щодо України. Наслідки Полтавської битви. Розгром Січі. Олешківська Січ. Конституція Пилипа Орлика (1710). Гетьмани І. Скоропадський, П. Полуботок. Перша Малоросійська колегія (1722-1727). Гетьманування Данила Апостола (1727-1734). Нова Січ. “Правління гетьманського уряду” (1734-1750). Соціально-економічний розвиток Гетьманщини. Гетьман Кирило Розумовський (1750-1764). Політика Катерини II щодо України. Скасування гетьманства (1764). Друга Малоросійська колегія (1764-1786). П. Рум'янцев. Знищення Січі (1775).

П. Калнишевський. Реформа козацького війська. Утворення намісництв. Юридичне оформлення кріпацтва (1783). “Жалувана грамота дворянству”. Російсько-турецькі війни 1768-1774 та 1787-1791 рр., їх результати. Приєднання Північного Причорномор’я та Криму до Російської імперії, колонізація Півдня України.

Правобережна Україна наприкінці XVII – XVIII ст. Польсько-турецька війна 1673–1676 рр. та поділ України. Відновлення козацтва. Семен Палій. Карловицький конгрес 1699 р. Скасування козацької влади. Повстання С. Палія (1702-1704). Соціально-економічний розвиток у XVIII ст. Гайдамацький рух. Коліївщина (1768). І. Гонта, М. Залізняк. Рух опришків на Закарпатті: О. Довбуш (1738-1745). Поділи Польщі 1772, 1793, 1795 та доля українських земель.

Культура України в другій половині XVII – XVIII ст. Антиукраїнська політика Польщі та Росії. Доля української церкви. Освіта та наука. Києво-Могилянська Академія. Г. Сковорода. Козацькі літописці. І. Котляревський. Архітектура. Мистецтво. “Мазепинське бароко”. Музика. Театр.

Додаткова література: 19, 34, 38-43, 48, 51, 57, 67, 69, 71, 77, 79, 83, 94-96, 100-101, 105-106.

Тема 9. Україна в XIX – на початку XX ст.

Українські землі в першій половині XIX ст. Вітчизняна війна 1812 р. та Україна. Криза кріпосництва та антифеодальні рухи (У. Кармелюк). Початок промислового перевороту. Інвентарна реформа. Повстання 1855, 1856 рр. Суспільно-політичний рух декабристів 1816-1825 рр. Південне товариство (1821-1825). „Руська правда” П. Пестеля. Заснування університетів у Харкові (1805) та Києві (1834). “Харківські романтики”. Національне відродження (М. Максимович, Д. Бантиш-Каменський, О. Бодяньський, І. Котляревський). “Історія Русів”. Кирило-Мефодіївське Братство (1846). М. Костомаров. Т. Шевченко. Західна Україна. “Руська Трійця”. “Русалка Дністрова” (1837). Революція 1848-1849 рр. у Галичині. Головна Руська Рада.

Україна в пореформений період. Скасування кріпацтва (1861). Індустріалізація. Донбас. Південний промисловий район. Іноземний капітал. Залізниця. Цукрова промисловість (Терещенко, Симиренко). Експорт зерна. Антиукраїнська політика самодержавства. Валуєвський циркуляр (1863), Ємський указ (1877). Суспільно-політичний рух. Журнал “Основа” (1861-1862). Хлопомани. В. Антонович. Громадівський рух. М. Драгоманов. Розвиток українознавства. Діяльність Південно-Західного відділу РГТ. “Киевская старина” (1882). Культурно-просвітницька діяльність М. Кропивницького, М. Лисенка, М. Аркаса. Народники в Україні. “Чигиринська змова” (1877). Я. Стефанович. Робітничий рух. Марксистки. “Братство тарасівців” (1891). “Молода Україна”. Д. Антонович. Соціально-економічний розвиток Західної України. Галичина як “український П’ємонт”. Москвофіли і народовці. “Просвіта” (1868). НТШ (1892). М. Грушевський. І. Франко. Політичні партії Галичини. Розвиток культури.

Україна на початку XX ст. Монополізація промисловості. Столипінська аграрна реформа та її наслідки (1906-1911). Політичні партії: РУП, “Співка”, УСДРП, УРДП. М. Міхновський. Російські партії в Україні: кадети, есери, більшовики, чорносотенці. Революція 1905–1907 рр. в Україні. Повстання на панцернику “Потьомкін” та крейсери “Очаків”. Збройне повстання у Донбасі. Повстання київських саперів. Сорочинська трагедія. “Просвіти”. Українська думська громада (1906-1907). “Переворот 3-го червня”. Результати революції. Політичне життя в 1907–1914 рр. ТУП. Шевченківські свята 1914 р. Західна Україна в 1900–1914 рр. Митрополит УГКЦ А. Шептицький. Політичні партії. “Січ” і “Сокіл”. Україна під час Першої світової війни. Утворення СВУ. Українські січові стрільці. Ставлення політичних партій до війни. Бойові дії на терені України. Культура України.

Додаткова література: 19, 31, 33-34, 36, 38-43, 48, 57, 61, 63-65, 67, 69-71, 77, 83, 92-94, 100-101, 103-104.

Тема 10. Національно-визвольні змагання в Україні в 1917-1920 рр.

Доба центральної Ради та УНР (4 березня 1917 – 29 квітня 1918 р.) Лютнева революція в Росії. Утворення Центральної Ради. I та II Універсали. Проголошення автономії України. Заколот Корнилова. Прихід до влади більшовиків. Декрети про мир та землю. III Універсал Центральної Ради та утворення УНР. Війна УНР з Радянською Росією. IV Універсал. Брест-Литовські договори 1918 р.

Україна в 1919-1920 рр. Гетьманат П. Скоропадського (1918). Директорія. В. Винниченко, С. Петлюра. Діяльність Н. Махна. Встановлення радянської влади на тетені України. Військово-політичний союз між УРСР та Радянською Росією. Політика “воєнного комунізму”. Конституція УСРР 1919 р. “Білий рух”. Іноземна інтервенція. Розгром радянськими військами Денікіна та Врангеля. Радянсько-польська війна (1920). Ризький мир 1921 р.

Додаткова література: 26-27, 31, 33, 36, 39-43, 48, 57, 61-65, 67-73, 77, 81, 83-84, 92-94, 100-101.

Тема 11. Україна в 1921-1991 рр.

Україна в 1921-1939 рр. Нова економічна політика (1921) та її результати. Утворення СРСР (1922). Політика українізації та коренізації. Початок формування тоталітарного режиму. Згорання НЕПу. „Великий перелом” 1929 р. Курс на індустріалізацію та колективізацію. Перші п’ятирічні плани. Формування командно-адміністративної системи та диктатури І.В. Сталіна. Репресії. Зовнішня політика СРСР. Пакт Молотова-Ріббентропа (1939), його наслідки для українських земель. Західна Україна у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Діяльність УВО (1920) та ОУН (1929). Є. Коновалець. С. Бандера. Карпатська Україна (1939).

Україна під час Другої світової війни (1939-1945). Причини війни. Блоки держав. “IV розподіл” Польщі (1939). Приєднання Західної України до СРСР. Політика радянської. Напад Німеччини на СРСР. Поразки радянських військ у 1941 р. Оборона Києва, Одеси, Севастополя. Контрнаступ під Москвою, оточення під Харковом, оборона Сталінграду (1942). Окупаційний режим. Рух Опору в Україні. ЦШПР у СРСР, “рейкова війна”, С. Ковпак. Початок визволення території України: Курська битва, форсування Дніпра, визволення Києва (1943). Визволення Правобережної України та Криму (1944). Результати війни.

Україна в 1945-1991 рр. Відбудова народного господарства. Голод 1946-1947 рр. Політичні репресії. Львівський церковний собор (1946). Ліквідація УГКЦ. Завершення формування території України (приєднання Закарпаття та Криму). XX з’їзд КПРС (1956). “Відлига”. М. Хрущов. Лібералізація суспільно-політичного життя. Реабілітація репресованих. Розвиток ВПК та АЕС. Соціально-економічні реформи хрущовської доби. Опозиційний рух. Жовтневий (1964) Пленум ЦК КПРС та відставка М. Хрущова. Поява застійних тенденцій. В. Щербицький (1972-1989). Конституція УРСР 1978 р. Дисиденти. Самвидав. Українська Гельсінська Спілка. Політика перебудови. Чорнобильська катастрофа (1986). Соціально-економічні реформи. Шахтарські страйки 1989 р. Активізація політичних сил. НРУ. Відновлення УГС. Закон про мову (1989). Декларація про державний суверенітет (16 липня 1990 р.). Посилення консервативних тенденцій в керівництві СРСР. Спроба перевороту 1991 р. Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.). Заборона діяльності КП України. Референдум 1 грудня 1991 р. Вибори Президента України. Біловезька зустріч та припинення існування Радянського Союзу. Утворення СНД.

Додаткова література: 23, 31, 36-37, 39-45, 52-55, 57, 61-65, 67, 69-70, 77, 83-84, 91-94, 100-101.

Тема 12. Україна за сучасної доби. Місце України в європейському та світовому співтоваристві

Формування нової геополітичної ситуації наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Ліквідація біполярності. Зростання ролі США. Припинення існування РЕВ та ОВД. Дезінтеграційні процеси в колишніх соціалістичних країнах. Розпад СРСР, Чехословаччини, Югославії. Поява нових держав у Центральній та Східній Європі. Роль Росії на міжнародній арені. Діяльність у межах СНД. Союз з Білоруссю. Трансформація НАТО. Програма “Партнерство заради миру”. Мадридський самміт 1997 р. Розширення НАТО на Схід. Формування багатополюсного світу. Зростання ролі об’єднаної Європи (Європейського Союзу), країн Азії (Японії, Китаю). Ісламський фактор.

Основні тенденції розвитку України. Державотворчі процеси в Україні після здобуття незалежності. Конституція 1996 р. Парламентські та президентські вибори. Нові політичні партії. Економічні проблеми незалежної України. Об’єктивні та суб’єктивні труднощі формування національної економіки. Демографічна та екологічна ситуація. Релігійна ситуація в Україні. Пріоритети зовнішньої політики. “Основні напрями зовнішньої політики України” (1998). Участь у миротворчій діяльності ООН. Приєднання до ДНЯЗ (1994). Будапештська Нарада ОБСЄ (1994) та гарантії безпеки України. Збереження позаблокового статусу України. Участь у загальноєвропейському процесі. Вступ України до Ради Європи (1995). Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (1994). Приєднання України до програми НАТО “Партнерство заради миру” (1994). “Хартія про особливе партнерство” між Україною та НАТО (1997). Складність україно-російських відносин. Чотири “яблука розбрату”. Массандрівські угоди (1994). Врегулювання статусу Чорноморського флоту та Договір про дружбу та співробітництво (1997).

Додаткова література: 22, 39-43, 52, 56-58, 60, 62-66, 69-70, 77, 83-85, 90, 93-94, 100-101.